

УДК 355.013:316.485.26(477.6)

Радченко Олександр Віталійович,
доктор наук з державного управління,
професор, професор надзвичайний, По-
морська Академія в Слупську (Польща),
ul. Bohaterów Westerplatte 64 76–200
Slupsk Poland, тел.: +48 (0) 59 84 05 930,
e-mail: radchenko_ar@ukr.net

Радченко Александр Витальевич,
доктор наук по государственному уп-
равлению, профессор, профессор чрезвы-
чайный, Поморская Академия в Слупске
(Польша), ul. Bohaterów Westerplatte 64
76–200 Slupsk Poland, тел.: +48 (0) 59 84
05 930, e-mail: radchenko_ar@ukr.net

Alexander Vytalevych Radchenko,
Doctor of Science in Public Administration,
professor, professor extraordinary, Pomer-
anian Academy in Slupsk (Poland), ul. Bohaterów Westerplatte 64 76–200 Slupsk Poland,
tel.: +48 (0) 59 84 05 930, e-mail: radchenko_ar@ukr.net



ГЕОСТРАТЕГІЧНА УКРАЇНА

Анотація. Проаналізовано складну, пов'язану з історичним минулим, геостратегічну ситуацію в Україні. Розроблено та обґрунтовано, згідно з геостратегічними засадами та зовнішньополітичними реаліями, рекомендації щодо пошуку шляхів набуття Україною європейської ідентичності, залучення українського суспільства до європейських цивілізаційних стандартів в умовах глобалізації та інтеграції у світовий простір.

Ключові слова: геополітика, геостратегічна ситуація, європейський простір, міжнародна безпека.

ГЕОСТРАТЕГИЧЕСКАЯ УКРАИНА

Аннотация. Проанализировано сложную, связанную с историческим прошлым, геостратегическую ситуацию в Украине. Разработаны и обоснованы, согласно геостратегическим принципам и внешнеполитическим реаліям, рекомендации по поиску путей обретения Украиной европейской идентичности, привлечения украинского общества к европейским цивилизационным стандартам в условиях глобализации и интеграции в мировое пространство.

Ключевые слова: геополитика, геостратегическая ситуация, европейское пространство, международная безопасность.

GEOSTRATEGIC UKRAINE

Abstract. Complex, related with the historical past, geostrategic situation in Ukraine is analyzed. In accordance with the geostrategic principles and internally-economic realities, recommendations for finding the ways for finding by Ukraine of European identity, involvement of Ukrainian society to the European standards of civilization in the context of globalization and integration in world space are developed and justified.

Keywords: geopolitics, geostrategic situation, European space, international security.

Постановка проблеми. Аналізуючи політичний дискурс українського інформаційного простору останнього часу — від урядової кризи, подій у парламенті до політичних ток-шоу та телевізійних новин із зони АТО, складається стійке враження, що українське суспільство поволі зникає до сприйняття війни на сході своєї держави як щось нескінченне, неминуче й довготривале. Ще не так давно всі вірили в швидку перемогу над купкою сепаратистів і бандитів. Минуло трохи більше двох років з моменту повалення злочинного режиму Януковича та перемоги Революції Гідності в Україні, коли українці відчули себе гідною європейською політичною нацією, сконсолідувавшись під загрозою російської ворожої експансії навколо Президента України Петра Порошенка та Прем'єр-міністра Арсенія Яценюка, владу (і відповідну народну довіру) яким надав переможний Майдан. У своїй інавгураційній промові Петро Порошенко проголосив себе “президентом миру”, який покінчить з війною на Донбасі. Чому ж новій постреволюційній владі не вдалося реалізувати бодай щось із задуманого?

Можливо тому, що ніхто (в найвищих кабінетах нової влади) системно не проаналізував, що ж насправді відбулося на Євромайдані, що було передумовами Революції Гідності — і не зробив відповідних висновків, відповідних політичних кроків і дій. Не можна не погодитися з Валерієм Пекарем, який зазначає в “Українській правді”, що насправді наш Майдан був троїстою модернізаційною революцією:

- економічною: революцією середнього класу проти неофеодалізму, за вільний ринок проти олігархічної моделі економіки;
- геополітичною: українською національно-визвольною, антиімперіалістичною, антиколоніальною революцією;
- ціннісно-ментальною: Революцією Гідності, протистоянням нових і старих цінностей та парадигм мислення [1] (сучасно-демократичних і феодально-патримоніальних).

Саме на реалізацію цих глибинних суспільних перетворень повсталим громадянським суспільством України було дано владу новим очільникам держави як певний “позиковий політичний капітал”, який нова влада ма-

ла відпрацювати, щоб довести всьому цивілізованому світу, що жертви “Небесної сотні” не були марними. І хоч ані Порошенко, ані Яценюк не були явними вождями Майдану (унікальної форми політичної самоорганізації українського громадянського суспільства в умовах майже тотальної недовіри як провладним, так і опозиційним політичним силам і лідерам), саме цим політикам було довірено стати провідниками народної волі в оновленій демократичній державі з європейськими цінностями та перспективами.

Вперше в історії України склалася унікальна ситуація, коли викристалізовані Майданом справжні вимоги й прагнення народу підтримали й поклали в основу своїх програм дій два найвищих державних посадовця — Президент та Прем’єр-міністр, які виступили єдиною командою й отримали всю повноту виконавчої влади в державі й до того ж — абсолютну більшість у Верховній Раді України. Для реалізації омріяного залишалось тільки докласти політичну волю, професіоналізм, порядність і патріотизм нової владної політичної еліти країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щоб не потрапити в пастку надзвичайно популярних останнім часом серед провладних політиків закидів типу “будь-яка критика дій влади в Україні — то є “рука Кремля”, спиратимемося виключно на тих інформаційних джерелах, які аж ніяк не можна запідозрити у симпатіях до Росії та Путіна — найбільш авторитетних іноземних джерелах (як-от: “Нью Йорк Таймс”, Радіо “Свобода”, “Теллап”), визнаних вітчизняних

медіа-провідників ідей і прагнень Майдану (як-от: “Українська правда”, “Дзеркало тижня”) та очевидних фактах.

Мета статті — здійснення комплексного аналізу сучасного стану наукових досліджень геополітичного стратегічного розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Два роки — достатній термін, щоб побачити прірву між обіцянками й реаліями, між реформаторсько-демократичною політичною риторикою та авторитаризмом поточного державного управління в Україні, де проголошені вкрай необхідні реформи фактично одразу були відкладені на другий план. Найпершим і найголовнішим завданням для нової української влади стало протистояння “гібридній війні”, що за майже неприкритої підтримки (а де-факто — за ініціативи й реального керівництва) Російської Федерації розгорілася на сході України одразу по анексії Криму нашим колишнім “старшим братом”. Віддзеркаливши у вигляді відвертого фарсу ті самі соціальні протестні технології, які використовувалися на Майдані 6 квітня 2014 р., озброєні проросійські сепаратисти захопили будівлі обласних державних адміністрацій в Донецькій, Луганській та Харківській областях, а вже 7 квітня оголосили про створення Донецької народної республіки, ще через 20 днів — Луганської народної республіки. З метою надання хоч якоїсь видимості легітимізації самопроголошених новоутворень бойовики провели 11 травня не визнані світом референдуми на Донбасі, попередньо “зачистивши” дві східні області від проукраїнськи налаштованих громадян.

Як безпосередній свідок тих подій в Луганську та Харкові може з усією впевненістю стверджувати, що протягом місяця з 6 квітня по 11 травня 2014 р. влада легко могла достатньо невеликими силами, але за рахунок рішучих дій, швидко придушити сплеск сепаратизму й не дати йому перерости у відвертий бандитизм. Про що, власне, свідчить той факт, що в Харкові українські силовики під безпосереднім керівництвом Арсена Авакова за два-три дні відновили державний лад і порядок. Чому таких команд і таких дій не було в Луганську і Донецьку — не відомо. Ярослав Потапенко висловлюється з цього приводу досить категорично: “Війна могла би й не перейти в “гарячу” фазу, якби не один із ключових архетипів української історії модерної доби — зрадливість і запродаństwo еліт, їхня перманентна нездатність мислити категоріями національних інтересів і державних пріоритетів” [2].

На жаль, захоплені саме в цей час розподілом влади в Києві нові політичні керманічі України не побачили реальної загрози, не змогли в цей момент дати адекватну оцінку діям новопосталих сепаратистів, зрозуміти витoki, “больові точки”, рушійні сили та соціальну базу конфлікту, а відтак — не змогли прийняти правильні політичні та військові рішення, які б швидко й ефективно зупинили насилля й подальші смерті на Донбасі.

Найяскравіше цю доволі поширену в українському дискурсі точку зору висловив Володимир Василенко. У своїй спробі системного аналізу війни 2014 року він зазначає: “Публіч-

но не пояснивши своєї позиції, президент України Петро Порошенко не наважився запровадити військовий стан. Положення, які лунали з вуст його найближчого оточення, вельми непереконливі, а деякі з них — на кшталт узурпації влади військовими, неможливості одержання кредитів та військово-технічної допомоги з-за кордону — просто вводили громадськість в оману. Таке ставлення президента України до виконання своїх конституційних обов’язків в умовах широкомасштабної агресії Росії не дало змоги використати весь потенціал держави та її інститутів для ефективного захисту країни, унеможливило швидке звільнення окупованих територій Сходу, призвело до значних людських утрат” [3] (чого вартий лише один день 30 серпня 2014 р., коли в Іловайському “котлі” полягли сотні українських вояків! На сьогодні загальна кількість загиблих на Донбасі йде на тисячі).

Нині, два роки по тому, як спалахнув український Донбас, можна виокремити три узагальнюючі групи передумов та факторів, що у своїй кумулятивній єдності спровокували ті трагічні події, зумовили блискавичне їх переростання з простих акцій протесту на новітню “гібридну” війну. Це:

1. Геополітичні фактори — цінності та інтереси провідних держав світу щодо України як зони впливу.

2. Внутрішньополітичні фактори — цивілізаційно-ціннісна (за С. Хантінгтоном) розколотість України з відповідною до неї суспільно-політичною поляризацією еліт і народних мас.

3. Ментально-психологічні фактори — ціннісні опінії та ментально-

психологічні підвалини різного типу особистісної самоідентифікації індивіда в суспільстві (з домінуванням етнічно-національних ідентифікаторів на заході України та домінуванням локально-територіальних ідентифікаторів на Донбасі).

Спробуємо розкрити й більш детально проаналізувати зазначені фактори, оцінити значення кожного з них для перспективи вирішення воєнно-політичного конфлікту на сході України.

З огляду на те що саме через Україну проходить лінія перетину західноєвропейської та російсько-православної цивілізацій, не дивно, що геополітичний фактор завжди мав надзвичайне значення для формування як національної політики, так і самого вектора політичного поступу нашої молоді держави. Фактично тут завжди в більш чи менш гострій формі відбувався конфлікт цих двох цивілізацій, особливо коли політичний вибір українців починав схилитися в бік Європи.

Москва завжди надзвичайно гостро реагувала на кожен євроінтеграційний крок української держави.

Тому є дві причини. По-перше, в ментальності багатьох росіян, у тому числі представників російської політичної еліти, саме існування в незалежних кордонах Києва як “матері міст руських”, Севастополя як “міста руської слави”, й власне українців, як “молодших братів”, що відбилися від лона “матушки-Росії” є цілковитим нонсенсом, “помилкою історії”, яку треба виправити.

По-друге, як свідчить новітня історія ХХІ ст., Москва й досі цілком серйозно вважає себе прямим нащад-

ком Візантійської імперії у вигляді такого ідеологічного конструкту, як “Третій Рим”, згідно з яким після падіння в V ст. н. е. Риму й, власне, Римської імперії їх прямим правонаступником стала Візантійська імперія зі столицею у Константинополі (саме це місто ще з 330 р. н. е. за Костянтина Великого було офіційною столицею Римської імперії й мало офіційний титул “Новий Рим”). Після падіння Константинополя у 1453 р. його правонаступником починає себе вважати Москва, яка залишилась фактичним форпостом православної віри, а після одруження московського царя Івана III з племінницею останнього візантійського імператора Софією Палеолог стала претендувати на звання “Третього Риму”, взявши навіть за державний герб родовий герб Палеологів. Саме цей герб як відповідна політична претензія і є офіційним гербом Російської Федерації.

Про Москву як сучасний “Третій Рим” прямо говориться й у доволі талановито відзнятому ще у 2008 році в Росії архимандритом Тихоном фільмі “Загибель імперії: візантійський урок”, проте з чітким ідеологічним посилом до суспільства й російської влади щодо “збирання” православних земель в єдиній “ойкумені”, заклик до захисту православного — в новому трактуванні — “руського” — світу (або “Руського миру”).

Тому цілком не випадково в Росії процвітають імперські ідеї й імперські амбіції, яким існування незалежної та ідеологічно альтернативної України є прямою загрозою. Про це відверто писав ще наприкінці мину-

лого століття доволі впливовий російський політичний філософ Олександр Дугін: “Суверенітет України являє собою настільки негативне для російської геополітики явище, що, в принципі, легко може спровокувати збройний конфлікт... Існування України у нинішніх кордонах і з нинішнім статусом “суверенної держави” тотожне нанесенню жахливого удару по геополітичній безпеці Росії, рівнозначному вторгненню на її територію. Подальше існування унітарної України неприпустиме” [4, с. 99].

Як це не дивно, але претензію на Україну як на зону стратегічних інтересів Росії де-факто визнає навіть президент США, оскільки в надрукованій у доволі авторитетному американському журналі “Атлантик” “Доктрині Обама” написано відверто і прямо: “Україна є основним інтересом Росії, але не США, так що Росія завжди зможе підтримувати в ній ескалацію для збереження панування” [5].

Цивілізаційний характер війни на Донбасі розуміють багато хто й в Україні, зокрема, Л. Смола, характеризуючи складники та особливості ведення нелінійної війни, зазначає, “що в її основі йде глобальна боротьба ідей — боротьба смислів. В українсько-російській війні — це боротьба “руського міра” (з ідеологією відновлення імперської системи) та нової післямайданної України (з новим політичним проектом та постколоніальним синдромом)” [6, с. 76].

Будь-який рух України до європейських цінностей сприймається в Росії як безпосередня загроза цінностям візантійсько-православним і викликає цілком природний як для

росіян спротив. Саме тому не дивно, що Росія намагалася й намагається втримати Україну в своєму геополітичному просторі будь-якою ціною, навіть ціною розв’язування гібридної війни. Власне це й пояснює, чому так важко росіянам змиритися з проєвропейською Україною і чому вони так чіпляються за абсолютно непотрібний їм як територія Донбас.

Зі свого боку США та Західна Європа надзвичайно активно підтримують Україну в її поступі до демократії та цінностей ліберально-демократичного суспільства. А ми з історії знаємо, що в світовій геополітиці прийнято досить легко торгуватися інтересами (особливо інтересами третіх країн) і дуже важко торгуватися цінностями. В Україні є досить поширеною думка, що й у питанні війни на Донбасі все вирішують за нас, зокрема, Володимир Василенко не виключає, “що Мінський протокол став результатом кулуарних міжнародних домовленостей між найвищими керівниками України, Росії та провідних західних держав” [5, с. 34]. І хоча Мінські домовленості не поклали край російській агресії ні фактично, ні юридично, нічого кращого в ціннісному цивілізаційному протистоянні в Україні поки не запропоновано жодним із провідних геополітичних суб’єктів.

У своїй широковідомій праці “Зіткнення цивілізацій” Семюел Хантінгтон ще наприкінці минулого століття описував Україну як “розколота країну” з двома цивілізаціями, лінія розмежування між якими проходить практично посередині держави [7, с. 265]. Американський

політолог звертав увагу, що так само як Франція та Німеччина складають ядро Європейського Союзу, так і Росія з Україною є “стрижнем, необхідним для єдності православного світу”, і змалював три можливі сценарії подальшого цивілізаційного поступу України:

- консервація існуючого стану й балансування між двома цивілізаціями, залишаючись під впливом Росії й в тісному контакті з нею;
- розкол країни на дві частини, з яких одна відійде до Європи, а інша до Росії;
- війна з Росією як найменш вірогідний варіант [7, с. 265].

Майже за весь час української незалежності значна частина української політичної еліти, особливо в національно-демократичному середовищі, відмовлялася навіть визнавати ціннісну розколотість України, повторюючи, мов мантру, що Україна завжди єдина і ми всі є єдиним народом. Відтак не хотіли й прислухатися до авторитетного західного експерта щодо можливих наслідків спроб України вирватися з тісних “сестринських обійм” Росії. Втім кожен нові вибори в нашій країні аж до 2014 року раз за разом підтверджували хантінгтонівський висновок: східна частина завжди голосувала за проросійські партії, а західна — за проєвропейські. Політтехнологи кожен новий виборчий цикл використовували один і той самий образ ворога (“східняки” й “бандерівці”), одні й ті самі розкольні меседжі на кшталт “загрози занепаду нашої російської/української мови”, “руки Москви/Вашингтона”, “справ-

жніх героїв Червоної армії/ОУН-УПА” тощо.

У моїй докторській дисертації на підставі власних і багатьох незалежних соціологічних досліджень стверджувалося, що з числа близько 50 ціннісних конструктів, які найбільше вирували в політичному й виборчому дискурсі українців, лише 9 мають гостро розколюючий характер, а 18 — яскраво об’єднавчий. Причому до групи цінностей розколу належали цінності насамперед етнічно-національного та оціночно-історичного характеру (мовні пріоритети, історичні оцінки Другої світової війни, відношення до НАТО тощо). Групу об’єднавчих цінностей складали утилітарні громадянські цінності (політична та судова реформи, заохочення створення середнього класу, реальна боротьба з корупцією, європейські цінності, демократія тощо). Це означало, що реальну консолідацію українського суспільства не можна проводити на етнічних засадах, а тільки на громадянсько-політичних, власне, як це відбувається сьогодні в більшості європейських країн. Проте в Україні на подібне зближення не хотіли йти ані проросійські, ані проєвропейські політичні еліти.

Геннадій Друзенко, відома людина з генерації Майдану, організатор Першого добровольчого мобільного госпіталю ім. Пирогова для учасників АТО і деякий час — уповноважений з прав національних меншин Кабінету Міністрів України говорить сьогодні практично те саме. Він пішов з уряду через несприйняття нових очільників держави “необхідності пошуку можливих комуніка-

ційних опор у діалозі двох Україн, які розколюються й кровоточать, — чого ми так і не змогли зробити після Майдану” [8].

Він переконаний у тому, що “знайти спільну мову та зберегти нашу державність можна, тільки формуючи політичну націю, на основі терпимості до позиції й культури одне одного і загальнолюдських, глобальних, а не вузьконаціональних цінностей. Насправді це ключова точка, з якої давно могла вирости самодостатня й цивілізована українська держава, але яку ми наполегливо й необачно оминали всі роки незалежності. Відтак, саме ця точка стала центром удару з боку російської пропаганди” [Там само].

Справді, виключно ціннісно-цивілізаційними свого роду “пострілами в Сараєво” виявилися ті політичні рішення, які спочатку (мовний закон регіоналів, який надавав широкі права російській мові та відмова Януковича від підписання угоди з ЄС) призвели до народних протестів і Євромайдану, а потім (відміна мовного закону, погроми місцевих державних адміністрації з “революційним” скиданням голів цих адміністрацій) — до сплеску сепаратизму на сході України.

Багато хто з пересічних українців на Донбасі спочатку насправді сприйняв нову революційну владу Києва як нелегітимну, зокрема, як зазначали фахівці Інституту стратегічних досліджень, через “неадекватне ставлення з боку органів центральної влади до політичної позиції “Донбасу” та невизнання власних прав на висловлення протесту. АТО сприймалася як спроба

“київської влади” подавити силою політичний протест. Відсутність політичного діалогу, ультиматуми центральної влади посилюють відчуття неминучості поглиблення озброєного конфлікту [9].

Нині багато що змінилося в Україні в ціннісному плані. Відверта агресія Росії зламала баланс ціннісних пріоритетів і надзвичайно консолидувала українське суспільство навколо національних пріоритетів і самоідентифікації. Проте доволі велика частка мешканців центральної, південної та східної України негативно сприйняли пакет “декомунізаційних законів” з його відвертим крайньо націоналістичним характером. Діалогу між різними світосприйняттями людей в нинішній Україні ще менше, аніж було за попередньої влади. Війна радикалізувала державну владу, радикалізувала й суспільство, все частіше лунають заклики винищити весь Донбас, або обнести його муром.

“В головах української владної еліти продовжує домінувати логіка війни, — засвідчує Руслан Бортник, — жодна з причин, які лягли в основу цього конфлікту, не вирішена. Незважаючи на смерті тисяч українських громадян, політики так і не навчилися домовлятися і навіть розмовляти. Рік продемонстрував банкрутство українських політичних еліт” [10].

Чому ж сепаратизм знайшов підтримку на Донбасі й не спалахнув на Слобожанщині, чи, наприклад, на півдні України, де також завжди були доволі сильні проросійські настрої і де спочатку також були спроби організації маріонеткових “народних республік?”

Для відповіді на це запитання треба повернутися у старі часи, коли Донбас заселявся доволі хаотично прибульцями з різних куточків як України, так і всього Радянського Союзу. У новостворених громад і новоселів вже не було ніякої спільної етнічної, культурної та мовно-діалектної історії — тільки територіальна належність та єдино можливий універсальний засіб спілкування — російська мова. З часом територіальна належність переросла у територіальну гордість, адже Донбас виступав форпостом індустріалізації: шахтарі завжди займали особливе положення, були свого роду “білою кісткою” робітничого класу з відповідною пошаною, щедрими державними нагородами, шахтарська праця набагато краще оплачувалася, шахтарські міста мали краще постачання товарів народного вжитку.

З розвалом СРСР процвітаючий регіон стрімко перетворився на депресивний, шахти або скорочували працівників, або взагалі закривалися, заробітки вже не були значно вищими за середні по країні, а самі шахтарі поступово почали перетворюватися з робітничої еліти на маргіналів. Цілком природно, що у такій болісній втраті колишнього статусу й колишніх переваг звинувачували центральну владу, тим самим ще більше підігруючи територіальну самоідентифікацію.

Слід зазначити, що з подібними проблемами, пов’язаними із занепадом вугільної галузі, стикалися й інші країни. Так, у Великій Британії за часів Маргарет Тетчер також були шахтарські бунти, які уряд доволі жорстко подавив, а втрату статусу й високих заробітків компенсував

системою соціальних допомог. У німецькій Рурській області закриття шахт компенсували програмами перекваліфікації та значними інвестиційними проектами, в ході яких в регіон зайшли високотехнологічні галузі, які надали нові високооплачувані й статусні робочі місця. Є свої проблеми і з сілезькими шахтарями в Польщі, і польська держава докладає великі зусилля та кошти на їх соціальну реінтеграцію.

Україна ж взагалі нічого не запропонувала тим мешканцям шахтарського регіону, які разом залишилися без засобів існування. Зате Партія Регіонів, паразитуючи на ностальгії мешканців за втраченим високим соціальним статусом і добробутом в погоні за електоральним врожаєм, активно розкручувала в регіоні соціальні технології посилення територіальної самоідентифікації “Гордість Луганська”, “Донбаський характер”, “Східна брама України”, “Моє місто — моя гордість” тощо.

В результаті всього цього на 2010 рік ми мали таку картину: ядро структури ідентичностей переважної частини наших співгромадян за даними дослідження індивідуальних та групових ідентичностей львівськими вченими становили етнічна (“українець”) та громадянсько-політична (“громадянин України”) ідентичності. Єдиним виключенням з цього правила став тоді Донбас, де перше місце в ієрархії ідентичностей мешканців посідала міська ідентичність (“луганчанин”, “житель Донбасу”), далі йшли ідентичності, пов’язані з членством у малих групах (сім’я, друзі) та територіальними спільнотами [11, с. 143–144].

При цьому, як зазначає М. Живілова, “типова донбаська міська громада усвідомлює себе як фізичну, тобто територіальну окремішність, але не як культурну чи політичну. Процес формування ідентичності громади “зупиняється” на базових просторових чинниках” [11, с. 66]. Така громада здебільшого фрагментована й пасивна, що є надзвичайно плідним підґрунтям для будь-яких маніпуляцій.

Не випадково за рік до початку трагічних подій на Донбасі українські дослідники попереджали, що “політичні маніпуляції на ґрунті регіональних відмінностей мають ще досить високі шанси для використання в загальноукраїнському політичному процесі” [12, с. 73]. Але їх ніхто не слухав. На початку 2014 р. на хвилі ейфорії від повалення режиму Януковича ніхто й гадки не мав, що карта регіоналізму, територіальної спільноти й “особливого донбаського характеру” буде холоднокрівно розіграна вже не у внутрішньополітичній передвиборчій боротьбі, а як підстава для неприкритої агресії з боку сусідньої держави.

З часу повалення злочинного режиму Януковича минуло не так багато часу, щоб робити висновки щодо системних структурно-інституційних зсувів у частині формування нових владно-суспільних відносин європейського типу в Україні, але вже чітко видно щонайменше три взаємопов’язані провідні тенденції внутрішнього українського суспільно-політичного життя, котрі ставлять під загрозу завоювання Революції Гідності, та й, власне, загрожують самому існуванню укра-

їнської держави. До цих тенденцій віднесемо:

Перше — провал розрекламованих суспільно-політичних реформ.

Друге — стрімка делегітимізація нової державної влади та персонально її керманичів.

Третє — незавершеність Революції Гідності.

Отже, *тенденція перша*. Попри всі намагання, а ще більше — реформаторську риторичку — реальних реформ в Україні не бачать ані наші співгромадяни, ані закордонні фахівці й політики. Нічого із зазначених обіцянок в інавгураційній промові Порошенко не виконав, як і не продав власний бізнес, поступово перетворюючись на суперолігарха на вершині влади. Більше того, частина з обіцянок у цій промові самим президентом і перекреслена повністю. Йдеться, наприклад, про проголошені Петром Олексійовичем права місцевих громад на історичну пам’ять та власний пантеон героїв [2], що після підписання ним “декомунізаційних законів” вже може стати складом кримінального злочину.

Багато хто порівнює нещодавно підписаний П. Порошенком закон “про партійну диктатуру” з відомими “диктаторськими законами” Януковича, причому нинішній президент більше за попереднього претендує на лаври “диктатора”, оскільки наділяє надзвичайно обмежену кількісно купку людей — партійних лідерів парламентських партій — на власний розсуд змінювати волевиявлення співгромадян, що через гостре суперечення європейським демократичним стандартам вже викликало серйозне занепокоєння ПАРЕ та

спонукало Моніторинговий комітет ПАРЄ з подачі доповідачів з питань України Хорді Ксуклі та Акселя Фішера направити сумнозвісний закон до оскарження до Венеціанської комісії [13].

У своїй “Стратегії реформ–2020” Петро Порошенко цілком слушно назвав судову реформу “свого роду “передреформою”, як і зміни у сфері держуправління, адже вся державна машина підлаштована під корупційні інтереси” [3]. Проте досі в судовій сфері відсутні будь-які значущі зрушення, а в сфері державного управління широко розпіарена люстрація призвела лише до значного збільшення управлінського хаосу та зростання відвертого непрофесіоналізму.

На це звертає увагу вже й українська католицька церква, яка не втручалася в державні справи, але підтримувала Євромайдан. На початку червня 2015 р. широко відомий в Україні єпископ Римо-Католицької Церкви Станіслав Широкоградюк звернувся до Президента України П. Порошенка з відкритим листом, в якому пише, “що вибірково-показова боротьба з корупцією чи вибіркова люстрація нікого не переконують. Тому зростає загальне розчарування і невдоволення. Бо промовляють факти: корупція процвітає, вона вражає навіть військо; торгують усім, навіть людським життям і Батьківщиною; фактом є і те, що за останній рік українці збідніли в кілька разів, а дехто, на цьому тлі, збагатився, і теж у кілька разів [14]. Остання фраза очевидно має на увазі самого Президента, статки якого, за матеріалами українських ЗМІ, за рік президентства зросли в 7 разів [15].

Це ж нещодавно констатував і авторитетний політичний оглядач газети “Нью Йорк Таймс” Девід Херзенхорн: “Українська влада настільки слабка і безпорадна, що неспроможна робити елементарні речі, щоб побудувати єдину і незалежну державу”. Й додав: “Порошенко, любимо ми його чи ні, він не справляється” [16].

Немає чим похвастатися й українському Прем’єр-міністрові в реалізації широко розрекламованих реформ, під які в уряд Арсенія Яценюка були кооптовані закордонні спеціалісти. Частина їх (як-от Саша Боровик, Яніка Мерило, Джаба Ебаноїдзе, який “не захотів бути цапом відбувайлом”) вже пішла з уряду, частина залишилася, але результатів не видно. Є тільки закиди з боку партнерів по коаліції й звинувачення у розкраданні значних сум державних коштів, з приводу чого навіть створюється тимчасова слідча комісія Верховної Ради України. Такий розкол прослідковується не тільки в стані коаліціантів, а й між самими першими особами української держави, що вже виплеснулося в інформаційний простір, коли заступник глави Адміністрації президента Дмитро Шимків публічно звинуватив уряд Яценюка в тому, що з 290 зобов’язань, прописаних у коаліційній угоді, виконано лише 15, або 5,2 % [17].

Всі спроби Яценюка списати економічні негаразди та реформістські провали на війну на Донбасі всерйоз не сприймаються ані українськими аналітиками, ані закордонними. Так, впливовий американський фахівець, президент проекту перехід-

них демократій Брюс Джексон до-сить просто описує претензії Заходу до української влади: “Ми маємо агресію цілком передбачуваної Росії проти непередбачуваної і ненадійної України. Україна на сьогодні розглядається як держава, якій не можна довіряти. Що каже ЄС: децентралізація? Де прихильність? Де реформи?” [18].

Особливо бентежить наших західних друзів ситуація з корупцією у владі, яка за багатьма ознаками не тільки не здолана, а й квітне новим квітом. Саме на цьому наголошує старший науковий співробітник Петерсонівського Інституту Міжнародної Економіки у Вашингтоні Андерс Аслунд, називаючи корупцію в органах влади в Україні “ендемічною”, яка, “поряд з агресією Росії проти територіальної цілісності і суверенітету України, є головною загрозою для нації” [18, с. 64]. А колишній посол США в Україні Джон Гербст прямо звинувачує в корупції безпосередньо Порошенка та Яценюка, коли говорить, що “в Україні дуже серйозні проблеми з корупцією, тому що, відверто кажучи, верхівка вашої еліти дуже корумпована. Саме найвища верхівка. Я не буду зараз називати їхні імена, але у списку корупціонерів є навіть ті особи, які дуже гарно вміють говорити “мовою реформ” із країнами Заходу. Вони навчилися процвітати, граючи за старими, але дуже зручними для себе правилами. І якщо вам зручно працювати на посаді міністра, уявіть собі, які будуть “зручності” на ще вищому рівні” [19].

У вже згаданій “Доктрині Обама” українську владу названо “клептократами”, а високопоставлена чи-

новниця Державного департаменту США Вікторія Нуланд на слуханнях в сенатському комітеті із закордонних справ прямо заявила, що “російська агресія не є виправданням для української влади стосовно зволікання з реформами” [20].

Тенденція друга. Відсутність бажаних змін, того самого “життя по новому”, стала головною причиною стрімкої делегітимізації як інституцій нової державної влади, так і персонально очільників України Петра Порошенка й Арсенія Яценюка.

За останніми соціологічними опитуваннями міжнародної соціологічної компанії “Геллап”, майже абсолютна більшість (понад 80 %) українців розцінює політику уряду як провальну або негативну, при 13 % тих, хто більше чи менше схвалює дії уряду. Особливо різким і катастрофічним соціологи відомої київської компанії Research & Branding Group назвали падіння особистого рейтингу прем’єр-міністра Арсенія Яценюка до 1,7 % і падіння рейтингів його політичної сили “Народний Фронт” з 24 % до 3–5 % [21].

Обраний два роки тому президентом України переважною більшістю громадян вже в першому турі Петро Порошенко сьогодні не має популярності в жодному регіоні України і в разі дострокових президентських виборів набрав би лише 17 % (що, як зазначає служба “Геллап”, — резонує з тим, що навіть його попередник Віктор Янукович до розпалу подій на Майдані зберігав рівень підтримки на рівні 28 %) [22].

Більше того, зазначає директор Українського інституту аналізу та менеджменту політики Руслан

Бортник, вперше за останні 10 років від 10 до 15 % українців готові виходити на вулиці з протестами. Це дуже високий рівень. Для порівняння, в період Майдану такий рівень був близько 7–8 % [23].

Поряд з відсутністю відчутних реформ не в останню чергу така ситуація пояснюється й різними для влади й суспільства сприйняттями та поясненнями перебігу війни на сході України. Замість обіцяного президентом на початку 2014 р. швидкого відновлення порядку й державного ладу на Донбасі та забезпечення тривалого миру й надійної безпеки для співгромадян, ми отримали довготривалий збройний конфлікт без особливої перспективи його вирішення в осяжному майбутньому.

Війна в Донбасі поглинає величезні ресурси, руйнує інфраструктуру міста цього індустріального краю, врешті-решт, поглинає життя героїв-патріотів та мирних громадян, але при цьому, власне, воєнні операції не мають будь-якого сенсу. Адже сам президент Петро Порошенко неодноразово публічно заявляв, що виграти цю війну військовими методами неможливо.

Відтак у суспільстві визріває закономірне питання: навіщо нам вести війну, яку неможливо виграти? Чи не для того, щоб списувати на цю війну всі свої прорахунки та управлінську бездарність? Чи не для того, щоб в умовах катастрофічної делегітимізації влади, що не виправдала сподівань Революції Гідності, прибрати з київських вулиць “подалі від гріха” примару нового Майдану? Принаймні, коли на початку черв-

ня 2015 р. на Майдані в Києві громадські активісти поставили кілька палаток під гаслом “Майдан-3” та закликами до виконання владою обіцянок, даних на Євромайдані, їх у кращих традиціях часів режиму Януковича розігнали вночі “невстановлені” особи – такі собі “тітушки часів Порошенка”.

Свої жорсткі оцінки військовій політиці українських керманічів відверто ставлять лідери суспільної думки. В цих оцінках домінують дві основні тези. Перша: “Війна могла би й не перейти в “гарячу” фазу, якби не один із ключових архетипів української історії модерної доби – зрадливість і запродаństwo еліт, їхня перманентна нездатність мислити категоріями національних інтересів і державних пріоритетів” [4]. Друга: “Верхівка розбирається з нами нашими ж руками. Прибрали з Майдану пацанів, які могли стати лідерами. Це був план влади: всіх із Майдану кинути на передову. Вбивають одразу двох зайців: тут Майдан розсмокчеться й зогніє, а там усіх “майданутих” виб’ють” [24, с. 47–48].

Про те, що Петро Олексійович насправді боїться, що одного разу герої Майдану прийдуть по його душу й виставлять рахунок за невиконані обіцянки, широко відомо не тільки в Україні, а й за її межами. Так, відомий дослідник демократії професор канадського університету Альберта Девід Марплз в аналітичному огляді “Один рік після Євромайдану” пише, що за всіма ознаками Євромайдан ще не закінчився й варто очікувати його пробудження внаслідок військових недоліків у війні на сході, неефективності економіки і, не в останню

чергу, внаслідок нерозторопності тандему Порошенко-Яценюка у подоланні корупції в суспільстві [25].

Цією цитатою ми перекидаємо місток до тенденції третьої — фактичної незавершеності Революції Гідності, адже, як зазначає В. Пекар, жодна з трьох революцій Майдану так і не виявилася завершеною [1]. Справді, українській владі досі не вдалося в економічній площині зламати олігархічну модель політики й господарювання; в ціннісно-ментальній — зламати неформальні практики бюрократії та корупційні управлінські схеми й перейти на відкрите, прозоре й чесне врядування за європейськими моделями й практиками; в геополітичній — добитися припинення бійні на Донбасі й перенести проблему вирішення конфлікту в площину переговорної дипломатії.

Необхідність продовження Революції Гідності Геннадій Друзенко пояснює тим, що “найкраще, що ми бачили на Майдані, явно не зайшло у владу. Ні клімат, ні люди, ні зміни... Ідея майбутньої України не зайшла. Система зайшла, точніше — повернулася сама собі на зміну. Система фактично реінкарнувалася, розповідаючи при цьому народові байки про якусь європейську модель” [10].

Слід визнати, що жодна з проведених та “пропіарених” реформ уряду Яценюка не принесла українцям ані будь-якого покращення, ані хоча б сподівання на таке покращення. Сьогодні за таким показником МВФ, як “кумулятивний приріст ВВП” за 1991–2015 рр. Україна знаходиться на передостанньому місці в світі (остання — Північна Корея)!

Реформа міліції як найяскравіше видовище зовсім не зменшила кількість кримінальних злочинів, швидше, навпаки — сприяла їх збільшенню. Децентралізація поки хіба що дала більше можливостей місцевим владам розкрадати бюджети територіальних громад. Все це на тлі тотального зубожіння українців (сьогодні офіційно мінімальна зарплата в Україні дорівнює 57,42 дол. на місяць, в той час як встановлена ООН офіційна світова межа злиденності визначена у розмірі 2 дол. на добу), падіння ВВП на душу населення за 2014–2015 рр. практично вдвічі (за даними МВФ майже річної давнини — з 3862 до 2109 дол. — і цей рівень однозначно падатиме далі в 2016 р.) та безперервного нестримного зростання комунальних тарифів ставить пересічних українців на межу виживання й значно посилює перспективу або “масових голодних бунтів пенсіонерів” [26], або нового Майдану.

Проведений аналіз дає підстави для визначення низки як вже очевидних наслідків збройного конфлікту на сході України, так і потенційних загроз для національної безпеки України, Східноєвропейських держав і світу загалом. До головних з них віднесемо наступні:

1. Наростання внутрішнього конфліктного потенціалу в Україні.
2. Поява зони жевріючого конфлікту й тривалої нестабільності на кордоні з ЄС.
3. Потік нелегальної еміграції українців до Європи.
4. Перспектива нової “холодної війни”.

5. Необхідність вибудування нової системи міжнародної безпеки.

Наростання внутрішнього конфліктного потенціалу в Україні є неминучим, причому по обидві сторони цивілізаційного протистояння. З одного боку, активісти громадянського сектору, учасники Євромайдану не задоволені невиконанням вимог і гасел Революції Гідності, з кожним новим провалом української влади посилюватимуть загрозу виникнення чергового Майдану.

З іншого боку, як зазначає Андрій Єрмолаєв, керівник інституту стратегічних досліджень “Нова Україна”, навіть у разі успіху військових дій населення Донбасу буде орієнтоване на автономістські ідеї та збереження негативного ставлення до дій центральної влади. Конфліктний потенціал регіону збережеться [27].

Цей конфліктний потенціал навіть значно посилиться через те, що в регіоні все одно залишиться велика кількість маргіналів, які матимуть зброю. Газета “Голос України”, офіційний орган Верховної Ради України, визначає, що “найбільш можливим варіантом розвитку для цього соціального класу населення буде створення організованих злочинних угруповань (ОПГ). І тоді влада зіштовхнеться з ще більшим розквітом криміналітету на Донбасі, аніж в дев’яностих. Тому новий сплеск кримінальних війн на сході є стовідсотковим і цілком можливо, що не тільки на сході” [28].

Нині по обидві сторони фронту ми маємо кілька сотень тисяч людей, що вже звикли бачити світ через приціл автомата й вирішувати кон-

флікти зі зброєю в руках. В Україні в ході та по закінченню війни, зазначає Вероніка Миронова, з’являється величезна кількість тих, хто наразі перебуває в різноманітних батальйонах та Нацгвардії. Саме ця частина опиниться вибитою з системи координат нової невоєнної реальності і буде являти собою асоціальних декласованих громадян, котрі вже знають, що таке “вбивати”, а отже, мають на підсвідомому рівні психологію вбивці (нехай і за “добро”). Отже, неважко передбачити, якими саме методами вони будуть відстоювати свої права [Там само].

Ми не хочемо бачити й ще один бік проблеми: до початку війни населення окупованого нині регіону становило близько 4,5 млн. Сьогодні 1,4 млн з них значаться в Україні як внутрішньо переміщені особи, тобто такі, що переїхали з Донбасу в інші регіони України. Переважна більшість з них не тільки не отримала якоїсь відчутної допомоги з боку держави, а й має великі проблеми з працевлаштуванням, житлом тощо. Треба чесно визнати — біженців з Донбасу недолюблюють в позostalій Україні, їм відмовляють у роботі, винаймають житла, їм закидають смерті воїнів АТО. Їх вважають чужими й найголовніше, що вони також здебільшого відчують себе чужими (хоча й бояться сказати про це відверто). А все це означає, що в країні є півтора мільйони осіб з психологічним дискомфортом, отже — прихованим протестом й конфліктним потенціалом, що тільки посилюється таким самим психологічним несприйняттям значної частини українців по відношенню до “донецьких”.

Для всіх сьогодні є очевидним, що Мінський формат врегулювання війни на Донбасі неспроможний сприяти до завершенню конфлікту. Це визнають аналітики, політичні оглядачі й політики включно з лідерами держав, залучених до мінських переговорів. Але парадокс полягає в тому, що в світі не існує (на рівні реальної політики, а не маргінесу чи радикалізму) жодного альтернативного підходу, жодної іншої стратегії розв'язування воєнної кризи на Донбасі! Але як можна дійти до бажаного результату, якщо не знати вірної дороги?

Саме тому все більше і більше в сучасному політикумі як на Заході, так і в Україні схиляються до думки, що “все це надовго”. Найбільш агреговано думку українського громадянського суспільства з цього приводу висловив Геннадій Друзенко: “це буде така довгограюча платівка — ні війни, ні миру. Зручний формат. Для цієї влади принаймні. Більшість соціально активних громадян іде на фронт, добровільно або призиваються. Туди ж “ідуть” гроші й ресурси. І навіть енергія волонтерів, які могли б спрямувати її в інше не вигідне владі русло, — іде в цю чорну діру. Тобто і для нашої влади, і для Путіна Донбас — такий собі зливний бачок протестної енергії” [10].

”В реальному житті доводиться вибирати між поганим і жахливим — стверджує Олександр Гольц, російський військовий експерт, шеф-редактор “Ежедневного журналу”. Так ось, поганий-найкращий варіант для України сьогодні — це “заморожування” цих конфліктів. Це співіснування і доволі тривале спі-

віснування з ось цими утвореннями на своїй території. Силового шансу вирішити це найближчим часом не існує [29].

Нарешті, західна точка зору устами такої впливової американської аналітичної розвідувальної компанії, як “Стратфорд” викристалізована у звіті “Україна: між Сходом і Заходом”: “Війна на Донбасі стане довгостроковим замороженим конфліктом... Донецьк і Луганськ залишаться поза політичним впливом Києва, а основою дипломатичних переговорів для врегулювання конфлікту як і раніше залишаться Мінські угоди. Проте РФ і сепаратисти, з одного боку, та Україна й країни Заходу, які її підтримують, з іншого, продовжать по-різному трактувати положення угод. Це зашкодить політичному та військовому врегулюванню конфлікту [30].

Парадоксальність ситуації на Донбасі полягає в тому, що обидві воюючі сторони не хочуть перемоги, а більше зацікавлені в “млявому” продовженні війни. Адже переможець одразу зіткнеться з проблемою відновлення зруйнованої інфраструктури, створення робочих місць, реінтеграції та ресоціалізації мешканців. Це по скромним оцінкам провідних економістів світу (наприклад, Андерс Ослунд або Владислав Іноземцев) потребує від 10 до 20 мільярдів доларів. За таких умов для переобтяженої й так зовнішніми боргами України реінтеграція Донбасу, на переконання Олександра Мотиля, перетвориться на “державний суїцид” [31].

Як біженець з Донбасу, що знайшов свій прихисток у дружній Польщі, я маю змогу бачити й порівню-

вати тенденції зміни відношення європейців до українців, яке особливо відчутне під час перетину державного кордону України. За останні два роки це відношення змінилося з співчутливо-доброзичливого на насторожено-боязке, особливо з розгортанням “міграційної кризи” кінця 2015 – початку 2016 рр. Європа найбільше боїться мігрантів, говорить з цього приводу Андрій Гайдуцький: “можна прогнозувати, що протягом декількох років після скасування візового режиму з Україною виїде близько 3 млн осіб – переважно в ЄС. І хоча очікується поки що тільки скасування віз, а не лібералізація ринку праці ЄС для українців, дуже високий розрив в оплаті праці буде сильно мотивувати наших співгромадян виїжджати за кордон” [32].

Справді, наплив біженців створює відчутні передумови для зростання соціальної напруги та загальних невдоволень в Європейському Союзі. Про це свідчать результати опитування, проведеного Французьким інститутом громадської думки (IFOP) спільно з фондом Жана Жореса та Інститутом прогресивних європейських досліджень в семи європейських країнах. Так, 48 % нідерландців, 46 % французів і 44 % британців відкидають ідею про те, що обов’язком їх урядів є прийом біженців з країн, що потерпають від голоду і воєн. Європейці пов’язують біженців з погіршенням власного добробуту через негативні економічні наслідки, неможливістю вирішення проблеми культурно-світоглядної ресоціалізації, зростанням загрози тероризму і посиленням розколу між правими і лівими [33].

Такі тенденції вже яскраво проявили себе у Франції, Австрії, деяких інших країнах ЄС, як, власне, й посилення націоналістичних настроїв, посилення ворожості до всіх біженців. Це найбільш акумульовано вже встиг артикулювати лідер консервативної партії “Команда Стронаха” Австрії Роберт Лугар, який заявив, що “біженці, які приїжджають до Австрії, за своїм світоглядом є неандертальцями, які, слава Богу, в більшій частині світу вже вимерли” [34]. На жаль, до таких “неандертальців”, схоже, дехто зараховує й українців. Принаймні, про це свідчить вже сам факт демонстрації у Франції, а потім у Польщі документального фільму “Україна. Маски революції” французького режисера Поля Морейри попри дві ноти протесту від міністерства закордонних справ України з вимогою заборонити показ фільму через його тенденційність. Дійсно, фільм приділяє багато уваги українським бійцям “Правого сектору” та батальйону “Азов” (нашивка якого являє собою повернуту на 90 % нацистську символіку). З інтерв’ю керівників цих організацій та з відеоряду фільму чітко простежується навіть не націоналістичний, а неонацистський характер поглядів і дій, а націоналізму, тим більше неонацизму в Європі дуже бояться. Змальований у фільмі імідж українця вкладається в, здавалось би, призабуте вже в тій же Польщі обивательське кліше “українець – то бандит!”

В ЄС небезпідставно бачать велику небезпеку в тисячах мігрантів з числа ультранаціоналістичних українців, що пройшли Майдан і АТО, з числа бойовиків ДНР і ЛНР, які

поряд з сирійськими біженцями додають Європі серйозних проблем. “Якщо зараз люди тікають із Сирії та Лівії, то завтра це так само легко може бути Україна”, — заявив президент Єврокомісії Жан Клод Юнкер у вересні 2015 р. під час своєї щорічної промови у Європарламенті [35]. Президент відомого американського фонду “Потомак” Філіп Карбер ще більш конкретний: “На сьогодні в Україні вже 1 млн переселенців зі сходу. Усі центри з їхнього прийому переповнені. У разі військової операції від 10 до 20 млн українців почнуть рухатися у бік Заходу... Ми говоримо про Європу, яка стане цілковито іншою у наступні 20–30 років” [36].

Події на сході України винесли на поверхню політичної дійсності факти, на які до того часу не звертали уваги в Європі та США, зокрема, неухильне зростання в Росії від часів Путіна заборонених міжнародними договорами про роззброєння ядерних ракет середньої дальності в сукупності з кардинальною модернізацією всієї російської армії. Росія де-факто почала нову гонку озброєнь і це не могло не вилитися в якийсь воєнний конфлікт на земній кулі.

Неочікувано для багатьох зоною такого конфлікту стала Україна. Майже від самого початку військових зіткнень на Донбасі Генеральний секретар Ради Європи Турбйорн Ягланд визначив події в Україні як початок нової “холодної війни”, назвавши останню “реальним сценарієм”, якого можна уникнути, врегулювавши конфлікт в Україні” [37].

Два роки війни на Донбасі, безрезультативність мінських пере-

говорів з урегулювання конфлікту тільки посилили тенденцію розгорання нової “холодної війни”. Східноєвропейські держави (насамперед Польща та Прибалтійські країни), що межують з Росією, відреагували на нову загрозу збільшенням витрат на власну оборону [38]. Стурбованість щодо порушення балансу сил в Європі спонукала північноатлантичний альянс, передусім США, посилити військову допомогу східноєвропейським членам НАТО, особливо Польщі та Румунії, та спричинила розробку нової парадигми безпеки Східної Європи [39].

У Росії (яка два роки намагається робити вигляд, що вона не є учасником конфлікту на Донбасі) ці кроки вже розцінили як початок розгортання “холодної війни” з боку Заходу. Саме так намагався представити картину на березневій 2016 року конференції з безпеки в Мюнхені російський прем’єр Дмитро Медведєв. Але у відповідь Президент Польщі Анджей Дуда звинуватив Росію в розв’язанні нової холодної війни, заявивши, що “коли хтось робить агресивні дії в Україні і в Сирії, коли хтось нарощує військову присутність біля кордонів своїх сусідів... у такому випадку у нас є очевидна відповідь на запитання, хто хоче розпочати нову “холодну війну”. Очевидно, що це не Польща чи НАТО” [39].

Ключова роль подій в Україні щодо початку нової “холодної війни” визнається провідними світовими аналітиками. Парадокс полягає в тому, що жодна з сторін насправді не бажає ескалації “холодної війни”, проте мирне врегулювання потребує таких взаємних поступок, до яких ані

Україна, ані США, ані Росія не готові у принципі. Про це на сайті впливового аналітичного центру Brookings Institution написали відомі експерти Андрій Крікович та Ювал Вебер: “Зараз схоже, що жодна зі сторін не може піти на поступки... Як наслідок, і Захід, і Росія схиляються до нової “холодної війни”, якої насправді не хоче жодна зі сторін” [40].

Анексія Криму, війна на Донбасі й у Сирії, загроза широкомасштабного розгортання “холодної війни” виглядають спланованими етапами нового перерозподілу світу. Очевидно, що остання Ялтинсько-Потсдамська конструкція повоєнного світового порядку своє віджила разом з крахом комуністичного світу й відповідної двополярної системи міжнародних відносин. Зміна балансу сил на світовій арені фактично на користь Західноєвропейської цивілізації не влаштували Росію й Китай, що від початку третього тисячоліття почали набирати нової військової могутності. Принаймні ще в середині 2015 р. політичний оглядач німецької газети “Die Zeit” Тео Зоммер зауважив, що Росія та Китай намагаються спільно будувати “новий світовий порядок” [41]. На початку 2016 р. китайський посол в Росії Лі Хуей фактично підтвердив висновок німецького оглядача, заявивши, що Росія та Китай спільно створять “нові міжнародні відносини” [42].

У березні 2016 р. Міхаель Туманн у тій самій газеті “Die Zeit” вже відкрито стверджує, що російський президент Путін ув’язався у військовий конфлікт у Сирії для того, щоб встановити в світі новий ієрархічний порядок [43].

У встановленні “нового світового порядку” Україна відіграє ключову роль. Про це говорить відомий французький історик Філіпп де Лара, проводячи паралелі між 1918-м та 2014-м роками: “Нестабільна й втомлена Європа 2014 року, що грузне в страхітливій економічній кризі й стає дедалі вразливішою до антидемократичних ідеологій, має більше, ніж їй здається, спільних рис із Європою 1918-го, тому перемога Росії в Україні буде не тільки трагедією для українців, а й катастрофічною поразкою всієї Європи” [44].

Своє бачення майбутнього нового світового порядку, схоже, є й у американських фахівців у сфері геополітики. Зокрема, судячи з публікації в газеті “Нью Йорк Таймс” популярного американського журналіста, трикратного лауреата Пулітцеровської премії Томаса Фрідмана, жорсткий світ початку третього тисячоліття розставляє принципово нові ціннісні пріоритети. І в цих пріоритетах Україна, як така, відсутня (згадаймо вже цитовану Доктрину Обама та слова американського президента про те, що Україна не є зоною стратегічних інтересів США [7]).

Адже в аналізі передвиборних програм кандидатів на пост президента США Фрідман порушує проблематику глобальної перспективи розвитку людської цивілізації. Перспективи, де, за розумінням американських експертів, “поділ по лінії “Захід — Схід” і “капіталізм — комунізм” незабаром втратить свою актуальність. Замість цього основний розлом пройде по лінії “світ порядку — світ хаосу”, оскільки екологічні, релігійні та економічні проблеми пі-

дірвуть слабкі країни. Але біда в тому, що ми (США — авт.) не знаємо, як з цим впоратися. Для управління багатьма з цих бурхливих регіонів у минулому ми поклалися на імперії, колонізаторів і диктаторів. Але сьогодні ми знаходимося в постімперській, постколоніальній і поставтократичній ері. Ніхто не хоче чіпати ці неспокійні регіони, оскільки це загрожує лише додатковими витратами. На жаль, більшість із проблемних регіонів не здатні на демократичне самоврядування” [45].

Проблема не в тому, що ми маємо дуже контroversійні погляди на майбутню побудову світу найбільших політичних суб’єктів Землі, а в тому, що окремі з них намагаються втілювати своє бачення без погодження з іншими, без навіть спроби досягти компромісу в складанні нового геополітичного балансу. За таких підходів Організації Об’єднаних Націй конче необхідно скликати глобальну міжнародну конференцію з обговорення й встановлення такого нового світового порядку, який би встановив надійну й гарантовану систему світової, регіональної та локальної безпеки великих і малих народів земної кулі.

Висновки. Відтак події в Україні, насамперед війна на Донбасі, вже мають й матимуть надалі значний вплив не тільки на подальшу долю самих українців, а й на подальшу долю всієї Європи, можливо, навіть всього світу. І власний вибір у нашої України, у нашої влади разом з громадянським суспільством очевидний — або насправді довести своє право і свою здатність до дійсно демократичного самоврядування, свою спроможність

стати частиною “світу порядку”, або назавжди скотитися у “світ хаосу” і чи варта буде така державність славетної Революції Гідності?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Пекар В.* Україна – від епохи Середньовіччя до Нового світу [Електронний ресурс] / В. Пекар // Укр. правда. — 2015 р. — Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/05/16/7068075/>
2. *Потапенко Я.* Витоки та сенси п’ятої російсько-української війни: спроба комплексного міждисциплінарного аналізу [Електронний ресурс] / Я. Потапенко // Вісн. Переяславщини; 8 лютого 2015 р. — Режим доступу : <http://visnik-press.com.ua/?p=27471>
3. *Василенко В.* Війна 2014 року: спроба системного аналізу / В. Василенко // Укр. тиждень. — 2014. — № 42 (362). — С. 41.
4. *Дугин А.* Основы геополитики: геополитическое будущее России; мыслить пространством / А. Дугин. — [4. изд.]. — М.: АРКТОГЕЯ-центр, 2000. — 924, [1] с.: карт.
5. *Goldberg J.* The Obama Doctrine/ Jeffrey Goldberg // The Atlantic – April 2016 issue // <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/#3>
6. *Смола Л. Є.* Аспекти нелінійної війни в контексті українсько-російського конфлікту на Донбасі / Л. Є. Смола // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова: Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. — Вип. 16. — 2015. — С. 74–78.
7. *Хантингтон С.* Столкновение цивилизаций / С. Ф. Хантингтон; пер.

- с англ. Ю. Новикова, Т. Велимеева; послесл. С. Переслегина. — М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. — 608 с.
8. *Ведернікова І.* Колишній неуповноважений, або Як система пережила кризу і відторгає “чужих” [Електронний ресурс] / І. Ведернікова // Дзеркало тижня. — Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/internal/kolishniy-neupovnovazheniy-abo-yak-sistema-perezhila-krizu-i-vidtorgaye-chuzhih-_html
 9. *Збройний конфлікт на Донбасі: оцінки, пропозиції, сценарії подолання* [Електронний ресурс] / А. Єрмолаєв, О. Маркєєва, В. Потапенко, С. Денисенко, В. Щербина // Нова Україна. — Режим доступу: <http://newukraineinstitute.org/about>
 10. *Бортник Р.* Війна з Донбасу пошириться на інші області України [Електронний ресурс] / Р. Бортник // Укр. ін-т аналізу та менеджменту політики. — Режим доступу: <http://uiamp.org.ua/?p=14486>
 11. *Живілова М.* Миська ідентичність в структурі ідентичностей мешканців Луганська / М. С. Живілова // Вісн. ЛНУ ім. Т. Шевченка. — № 23 (282), Ч. III, 2013. — С. 140–154.
 12. *Хобта С. В.* Ідентичність як фактор формування електоральних установок (на прикладі виборів в м. Луганську до Верховної Ради України 2012 р.) / С. В. Хобта // Вісн. ЛНУ ім. Т. Шевченка. — № 11 (270), Ч. I, 2013. — С. 58–76.
 13. *Доповідачі ПАРЄ: “Закон про партійну диктатуру суперечить європейським стандартам”* [Електронний ресурс] // Укр. правда. — Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/03/14/7102043/>
 14. *Вибірково-показова боротьба з корупцією нікого не переконує — єпископ РКЦ Петру Порошенку* [Електронний ресурс] // Інтернет-сайт релігійно-інформаційної служби України RISU. — Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/church_state_relations/60216
 15. *Оце по-новому!* За рік президентства доходи Петра Порошенка зросли у 7 разів. Декларація [Електронний ресурс] // Інтернет сайт “Спротив”: часопис про свавілля влади та громадський спротив незаконним діям. — Режим доступу: <http://sprotiv.org/54917#>
 16. *Herszenhorn D.* In Ukraine, Corruption Concerns Linger a Year After a Revolution / David M. Herszenhorn // The New York Times — May 17, 2015 — http://www.nytimes.com/2015/05/18/world/europe/in-ukraine-corruption-concerns-linger-a-year-after-a-revolution.html?_r=0
 17. *Шимків Д.* Коаліційну угоду виконано лише на 5 % [Електронний ресурс] / Д. Шимків // Укр. правда. — 2015. — Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/03/31/7063208/>
 18. *Åslund A.* The Maidan and Beyond: Oligarchs, Corruption, and European Integration / Anders Åslund // Journal of Democracy. — Volume 25. — Issue 3. — July 2014. — P. 64–73.
 19. *Джон Гербст.* “Відверто кажучи, верхівка вашої еліти дуже корумпована” [Електронний ресурс] // Інтернет-портал “Voxukraine.org”. — Режим доступу: <http://voxukraine.org/2015/05/16/john-herbst-top-level-corruption-in-ukraine-ukr/>
 20. *Війна не виправдовує зволікання України з реформами* [Електронний ресурс] // Радіо “Свобода”. — Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27616318.html>
 21. *Политическая* ситуація в Україні. Рейтинги партій и политиков [Электронный ресурс] // Research & Branding Group. — 2015. — Режим доступа: <http://kiis.com.ua/?lang=u>

- kr&cat=news&id=512&page=2,%20
<http://ru.slovoidilo.ua/uploads/news/7c1c4c3e6dd2ef0c94335283f12694fc.png>
22. *Рейтинг* Порошенко вправ більш ніж удвічі — Геллап [Електронний ресурс] // Інтерфакс-Україна. — Режим доступу: <http://ua.interfax.com.ua/news/political/314600.html>
 23. *Війна* на востоке України. Аналітичний випуск [Електронний ресурс] // Укр. ін-т аналізу та менеджменту політики. — Режим доступу: <http://uiamp.org.ua/?p=14569>
 24. *Савченко В.* “Верхівка розбирається з нами нашими ж руками” / В. Савченко // Країна. — 2014. — № 28 (231). — С. 47–48.
 25. *Marples D.* OneYearafter Euromaidan/ DavidMarples //CurrentPoliticsinUkraine — <https://ukraineanalysis.wordpress.com/2015/02/23/one-year-after-euromaidan/>
 26. *Самаєва Ю.* Пенсійний фатум [Електронний ресурс] / Ю. Самаєва // Дзеркало тижня. — 2016. — № 6. — Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/macrolevel/pensyniy-faturn_.html
 27. *Збройний* конфлікт на Донбасі: оцінки, пропозиції, сценарії подолання [Електронний ресурс] / А. Єрмолаєв, О. Маркеєва, В. Потапенко, С. Денисенко, В. Щербина // Нова Україна. — Режим доступу: <http://newukraineinstitute.org/about>
 28. *Міронова В.* Війна на Донбасі скінчиться. А що далі? [Електронний ресурс] / В. Міронова // Голос України. — Режим доступу: http://golosukraine.blogspot.com/2014/08/blog-post_81.html
 29. *Ресурси* обох сторін війни на Донбасі вичерпані — Гольц [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. — Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27000455.html>
 30. *Ткаченко О.* Україна очима “тіньового ЦРУ”: основні прогнози на 2016-й [Електронний ресурс] / О. Ткаченко // Інтернет-портал <http://ua1.com/>. — Режим доступу: <http://ua1.com.ua/publications/ukrajina-ochima-tinovogo-cru-osnovni-prognozi-na-2016-y-15039.html>
 31. *Мотиль О.* Чому реінтеграція Донбасу — суїцид для України [Електронний ресурс] / О. Мотиль // Збруч. — Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/48222>
 32. *Безвізові закони* — європейська синіця в руках українців [Електронний ресурс] // Bublbe.com. — Режим доступу: <http://bublbe.com/ua/novini-politiki/23048-bezvizovizakony-ievropeiska-synytzia-v-rukakh-ukraintsiv>
 33. *Соціалізування* з проблеми біженців назвало найменш гостинні країни в ЄС [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. — Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/socopituvannya-z-problemi-bizhenciv-nazvav-naymenshgostinni-krayini-v-yes-189233_.html: http://dt.ua/WORLD/socopituvannya-z-problemi-bizhenciv-nazvav-naymenshgostinni-krayini-v-yes-189233_.html
 34. *Politician* in hot water over 'Neanderthal' jibe // The Local: Austria's news in English. — <http://www.thelocal.at/20160317/politician-in-hot-water-over-neanderthal-jibe>
 35. *Юнкер.* “Сьогодні люди тікають із Сирії, завтра це може бути Україна” [Електронний ресурс] // BBC-Україна. — Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2015/09/150909_sa_juncker_ukraine
 36. *Beyond* Minsk II — Prospects for a New Russian Offensive // The Potomac Foundation — <http://www.thepotomacfoundation.org/russias-hybrid-war-in-ukraine-prospects-for-escalation>

37. У Раді Європи припустили можливість нової холодної війни [Електронний ресурс] // Укр. правда. — Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/03/6/7045861/>
38. *Приватна* розвідка США дала прогноз розвитку війни на Донбасі [Електронний ресурс] // Агенція новин Фіртка.if.ua. — Режим доступу: <http://firtka.if.ua/?action=show&id=74655>
39. *Polish* president Duda says Russia fomenting new Cold War // Reuters — Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/us-poland-president-nato-idUSKCN0VS1OZ>
40. *Andrej Krickovic* and Yuval Weber. Why a new Cold War with Russia is inevitable // Brookings Institution — <http://www.brookings.edu/blogs/order-from-chaos/posts/2015/09/30-new-cold-war-with-russia-krickovic-weber>
41. *Theo Sommer* Russland und China entwerfen eine neue Weltordnung // <http://www.zeit.de/politik/ausland/2015-07/brics-sco-ufa-gipfel-geopolitik>
42. *Посол Ли Хуэй*: Россия и Китай установят новый мировой порядок [Електронний ресурс] // Новостійне агентство Харків. — Режим доступу: <http://nahnews.org/514745-posol-li-xuej-rossiya-i-kitaj-ustanovyat-novuj-mirovoj-poryadok/>
43. *Michael Thumann*. Putins neue Weltordnung. — <http://www.zeit.de/politik/ausland/2016-03/syrien-konflikt-russland-wladimir-putin-einigung>
44. *Де Лара Ф.* 1914–1918. Європейська катастрофа / Ф. Де Лара // Укр. тиждень. — 2014. — № 32. — С. 44–45.
45. *Friedman T.* Hillary, Jeb, Facebook and Disorder / Thomas L. Friedman // The New York Times — May 20, 2015. — http://www.nytimes.com/2015/05/20/opinion/thomas-friedman-hillary-jeb-facebook-and-disorder.html?rref=collection%2Fcolumn%2Fthomas-l-friedman&_r=1